

تأثیر معلمان بر تقویت هویت سیاسی دانش‌آموزان با هدف دستیابی به توسعه پایدار در جمهوری اسلامی ایران

دریافت: ۹۹/۱/۱۲

سروگل تقی پور^۱

پذیرش: ۹۹/۴/۳۰

غفار زارعی^۲

چکیده

هویت سیاسی یکی از ابعاد مهم هویت ملی در هر جامعه‌ای است که تقویت و تضعیف آن نقش تعیین‌کننده‌ای در تقویت یا تضعیف هویت ملی دارد، رشد و توسعه در کشورهای گوناگون در گرو توسعه پایدار آن کشورهاست، بنابراین دستیابی به توسعه پایدار نیازمند برنامه‌ریزی در هر یک از سطوح اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و انسانی است. انسان به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های توسعه پایدار در مرکز توجه است و نیاز به آموزش دارد. با توجه به اینکه آموزش نیز از مؤلفه‌های توسعه پایدار به شمار می‌رود، پس آموزش به‌طور عام و آموزش‌وپرورش به‌طور خاص می‌تواند نقش مؤثری در توسعه پایدار داشته باشد. آموزش‌وپرورش به‌عنوان زیربنایی‌ترین نهاد در جامعه شرط اصلی و تردیدناپذیر توسعه همه‌جانبه کشور است. این پژوهش با هدف تأثیر آموزش‌وپرورش بر تقویت هویت سیاسی دانش‌آموزان با هدف دستیابی به توسعه پایدار در جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۸ انجام گرفت. با روش نمونه‌گیری در دسترس، تعداد ۳۸۴ نفر از معلمان زن و متصدیان برنامه‌ریزی آموزش‌وپرورش به‌عنوان نمونه انتخاب شد. نتایج نشان داد آموزش‌وپرورش بر تقویت هویت سیاسی مؤثر بوده و منجر به توسعه پایدار می‌شود و بین آموزش‌وپرورش با هویت سیاسی و توسعه پایدار رابطه مثبت و معناداری وجود دارد بر اساس نتایج به‌دست‌آمده،

۱. دانشجوی دکتری علوم سیاسی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران.

۲. استادیار گروه علوم سیاسی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران، (نویسنده مسئول).

بیشترین تأثیر مربوط به هویت سیاسی روی توسعه پایدار است و کمترین مربوط به تأثیر روش‌های تربیتی بر توسعه پایدار از طریق هویت سیاسی است. در مجموع ۶۲ درصد از تغییرات توسعه پایدار را تبیین می‌کند.

واژگان کلیدی: هویت سیاسی، توسعه پایدار، آموزش و پرورش، روش‌های تربیتی.

مقدمه و بیان مسئله

توسعه سیاسی، بخشی از فرایند پیچیده توسعه ملی است. این موضوع از جُستارهای مهم و پر مناقشه در حوزه جامعه‌شناسی سیاسی است. معضلات و تنگناهای بازدارنده‌ای که در کشورهای در حال توسعه در جریان شکل‌گیری و راه‌اندازی پروژه توسعه سیاسی بروز کرده و نیز سنجش و ارزیابی‌های نظری ابهام‌آمیز اندیشمندان و نظریه‌پردازان توسعه که از پیچیدگی جوامع و پیچیدگی فرآیند توسعه سیاسی آن‌ها ناشی می‌شود (نظری و همکاران، ۱۳۹۸). جهانی‌شدن در درجه نخست پدیده‌های فرهنگی است که بستری برای جهانی‌شدن فرهنگ‌های خاص، بومی و محلی شدن عناصر فرهنگ جهانی فراهم می‌کند. این تغییرات اجتماعی با عنوان توسعه اجتماعی - اقتصادی در ایران معاصر از جانب دولت‌ها با اجرای طرح‌های توسعه اجتماعی - اقتصادی و به شیوه‌ی مرکز محور با اجرا و نظارت رسمی همراه بوده است که علی‌الخصوص از دوره‌ی پهلوی شروع گردید و امروزه نیز در جریان است؛ از جانب دیگر با گسترش روزافزون رسانه‌ها و ارتباطات، حوزه‌ی عمومی پذیرای نوسازی و عناصر مدرنیته شده است. توسعه در اغلب کشورهای جهان سوم و از جمله در ایران و جامعه محصل تاریخچه‌ای را در بر گرفته است و التزامات و موانع مختص با شرایط اجتماعی و فرهنگی خویش را در بین این اجتماع داراست (پدیده‌تبار، ۱۳۹۴: ۱۰).

پیش از دهه ۸۰ میلادی اندیشمندان و برنامه‌ریزان توسعه بیشتر بر بعد اقتصادی توسعه تأکید می‌کردند که نتیجه آن توسعه‌نیافتگی تشدید فاصله طبقاتی ناپایداری توسعه و تخریب محیط‌زیست و غیره بود. از آن زمان به بعد توسعه پایدار نزد اندیشمندان جایگاهی ویژه یافت. انسان از ابعاد گوناگونی مورد مطالعه قرار گرفته است. از آنجاکه هویت‌بخش مهمی از وجود انسان است و زندگی شخصی و اجتماعی هر شخص تحت تأثیر هویت آن است (کوشکی، انصاری‌فرد و حجازی، ۱۳۹۸: ۱۰). بررسی هویت افراد بسیار مورد توجه قرار گرفته است. ایران جامعه‌ای در حال گذار و یا در حال توسعه است. در چنین جامعه‌ای به دلیل فروپاشی نظام‌ها و ساختارهای سنتی نظیر اجتماعات عشایری و روستایی و گسترش شهرنشینی، تحرکات جمعیتی و اجتماعی و تشدید تعاملات بین فرهنگ‌ها، اقوام و ملل متفاوت، اغلب افراد به‌ویژه جوانان و دانش‌آموزان در برابر الگوهای محلی، ملی و جهانی

متفاوت و بعضاً متعارضی قرار گرفته است. بسیاری از دانش آموزان با کنده شدن از بنیادهای سنتی و در شرایط ضعف یا نبود ساختارهای نوین مدنی و یا تشخیص ندادن الگوهای مناسب، دچار تعارض، سردرگمی و بلاتکلیفی می‌شوند و خود را در تعارض با ارزش‌های سنتی و مدرن می‌بینند (حجتی و کشتی آرای، ۱۳۹۳: ۹). در چنین شرایطی است که آنمی یا نابسامانی اجتماعی زمینه لازم را برای پیدایش بحران هویت پدید می‌آورد. تعلیم و تربیت امری جدانشدنی از تحول اجتماعی و انسانی است و برنامه درسی و مدرسه را در بردارند و یک‌بارگی برنامه درسی باعث شکل‌گیری جوانب شخصیت سیاسی خواهد شد و منجر به شکل‌گیری رفتار سیاسی نسل دانش‌پذیر جامعه در آینده خواهد شد. به این ترتیب برنامه ریزان و متخصصان تعلیم و تربیت به نقش انسان در تغییر وضع موجود برای رسیدن به وضع مطلوب با دیدی وسیع‌نگریسته و به اهمیت تفکر تأکید کرده و پرورش آن را از اهداف اصلی تعلیم و تربیت می‌دانند و یکی از اهداف اساسی تعلیم و تربیت را تربیت انسان‌های متفکر می‌دانند (نظری، سیف‌اللهی و سرایی، ۱۳۹۷: ۸). اگرچه نهاد تعلیم و تربیت و تنوع کارکرد آن از دیرباز به تناسب شناسایی موضوع تعلیم و تربیت، مورد توجه و اهتمام اندیشمندان بوده است اما بدیهی است که امروزه تعلیم و تربیت به لحاظ برخورداری از مبانی نظری سازمان‌یافته و هدفمند که مبتنی بر اصول و روش‌هایی است و در کشور جمهوری اسلامی ایران بر اساس آیه شریفه (و ما خلقت الجن والانس الا ليعبدون) هدف آموزش و پرورش در ایران پرورش عبد صالح است پس برای تحقق این آرمان هدف‌های اساسی ایمانی و اخلاقی، فرهنگی، خانوادگی، اجتماعی، دفاعی - نظامی، اقتصادی و سیاسی از کارکردهای تعلیم و تربیت و بعد سیاسی آن است که همواره بایستی مورد توجه نظام‌های سیاسی باشد؛ زیرا از این طریق است که می‌توان با اجرای یک برنامه نظام‌مند زمینه مشارکت فعال در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جامعه و به‌طور کلی می‌توان ایفای نقش واقعی‌شان رو فراهم آورد. بعلاوه به همین دلیل نظام‌های سیاسی حاکم سعی نموده‌اند از طریق فرایند جامعه‌پذیری سیاسی و اجتماعی که از سوی نهاد آموزش و پرورش رسمی و غیررسمی سازمان‌دهی می‌شود افراد را، به‌ویژه دانش‌آموزان را دل‌بسته حاکمیت نمایند (شاهرخی شهرکی، ۱۳۹۴: ۱۰).

برخورداری از بعد سیاسی بالنده و پیشرو از عوامل ضروری و اساسی برای توسعه

پایدار است. به‌منظور به‌منظور تأکید بر نقش بعد سیاسی و اثرگذاری مثبت و مؤثر آن بر توسعه پایدار و بهره‌گیری از ظرفیت‌های بعد سیاسی در فرایند توسعه پایدار و همچنین جلوگیری از اثرات منفی توسعه پایدار بر بعد سیاسی جوامع تدوین سیاست‌گذاری بعد سیاسی در فرایند توسعه پایدار الزامی است. در همین زمینه هاشمی؛ طیبی و کیمیانی (۱۳۹۴) در پژوهشی بیان کردند که یکی از شاخصه‌های توسعه پایدار، درونی کردن مفهوم توسعه در نسل‌های جامعه است، از این رو سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی در آموزش و پرورش انسان‌هایی علم‌گرا، بامهارت، نظام‌مند، پژوهشگر و به‌بیان‌دیگر دارای انعطاف و تحرک در اندیشه، موجب خواهد شد و بدین ترتیب فرآیند توسعه در تمامی ابعاد جامعه گسترش خواهد یافت (ملکی و شیرخانی‌آزاد، ۱۳۹۵). تعیین خط‌مشی‌ها و راهبردهای کلان بعد سیاسی برای رسیدن به اهداف چهارگانه یعنی همکاری‌های بعد سیاسی؛ مشارکت بعد سیاسی؛ میراث بعد سیاسی و هویت بعد سیاسی که یونسکو نخستین بار با ارائه سیاست‌گذاری بعد سیاسی گاه سیاست‌گذاری برای توسعه بعد سیاسی مفهوم توسعه بعد سیاسی آن را مطرح نموده است و گاه سیاست‌گذاری برای توسعه پایدار که در اولین کاربرد بعد سیاسی به مفهوم محدودتر و در دومین نگرش به مفهوم سیاست‌گذاری وسیع‌تر به کار می‌رود (همت‌خواه و همکاران، ۱۳۹۸). در جایگاه آموزش در توسعه پایدار یوسفی (۱۳۹۳) بیان کرد که رشد و توسعه در کشورهای گوناگون در گرو توسعه پایدار آن کشورهاست، بنابراین دستیابی به توسعه پایدار نیازمند برنامه‌ریزی در هر یک از سطوح اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و انسانی است. انسان به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های توسعه پایدار در مرکز توجه است و نیاز به آموزش دارد. با توجه به اینکه آموزش نیز از مؤلفه‌های توسعه پایدار به شمار می‌رود، پس آموزش به‌طور عام و آموزش و پرورش به‌طور خاص می‌تواند نقش مؤثری در توسعه پایدار داشته باشد (غفاریان شیرازی، ۱۳۹۲)؛ در واقع در واقع آموزش و پرورش به‌عنوان زیربنایی‌ترین نهاد در جامعه شرط اصلی و تردیدناپذیر توسعه همه‌جانبه کشور است. آموزش و توسعه رابطه دوسویه‌ای با هم دارند، از یک سو آموزش بسترساز توسعه است؛ از سوی دیگر، توسعه لازمه تحول اساسی در نظام آموزشی است؛ لذا ضرورت دارد هر جامعه‌ای که به توسعه پایدار می‌اندیشد، آموزش مطلوب را در رأس برنامه‌های خود قرار دهد. سیاست‌گذاری بعد سیاسی با تعریف بعد سیاسی و شناسایی متغیرهای اساسی آن شکل می‌گیرد. تعریف بعد سیاسی دامنه و گستردگی

سیاست‌ها را مشخص نموده و حیطة عمل مدیران را ترسیم می‌نماید (حجتی و آرای، ۱۳۹۳: ۱۴).

در بیان مسئله اصلی این پژوهش می‌توان بیان کرد که بقای رشد و توسعه می‌تواند کوتاه‌مدت یا بلندمدت باشد. بلندمدت بودن سبب نوعی توسعه پایدار می‌شود. توسعه پایدار تنظیم و ساماندهی تعامل انسان و محیط و تعامل انسان و انسان را در برمی‌گیرد. سه عامل مهمی که به رواج تفکر توسعه پایدار کمک کرده‌اند عبارت‌اند از: نتایج بد کارکردی اجرای سیاست‌های تعدیل ساختاری که خود برای مقابله با بحران اقتصاد جهانی در دهه ۱۹۸۰ تدوین شده است؛ افزایش بی‌امان و وقفه‌ناپذیر فقر و گرسنگی و نابرابری در جهان و تخریب نگران‌کننده محیط‌زیست و منابع طبیعی در نتیجه کاربرد فناوری‌ها. در این خصوص محققان بیان کردند که آموزش از طریق ارتقاء مهارت‌ها، توانایی‌ها و شایستگی‌های فردی منجر به انباشت سرمایه انسانی در فرد و جامعه می‌شود و دامنه آزادی فرد را به وسیله افزایش توانمندی‌های او توسعه می‌دهد. از سوی دیگر در نظام بین‌المللی نوین تقسیم‌کار، آموزش، نقش محوری را در تقسیم کشورهای جهان دارا است و کشورهایی که از نظام آموزشی مطلوب‌تری برخوردارند توانسته‌اند با استفاده از تولیدات با فناوری بالا و دانش‌بنیان از رشد اقتصادی پایداری برخوردار گردند. توسعه پایدار یک ایده و اصطلاح بسیار گسترده است که معانی متفاوت و بسیاری دارد. مفهوم توسعه پایدار یک نوع تلاش برای ترکیب مفاهیم در حال رشد حوزه‌ای از موضوعات سیاسی، اجتماعی، محیطی و غیره با موضوعات اجتماعی اقتصادی است. توسعه پایدار علاوه بر تأمین نیازهای نسل کنونی تأمین نیازها و احتیاجات نسل آینده را نیز در نظر دارد. توسعه پایدار راه‌حلی را برای الگوهای فانی ساختاری، اجتماعی و اقتصادی توسعه ارائه می‌دهد تا بتواند از بروز مسائلی همچون نابودی منابع طبیعی، تخریب سامانه‌های زیستی، آلودگی، تغییرات آب و هوایی، افزایش بی‌رویه جمعیت، بی‌عدالتی و پایین آمدن کیفیت زندگی انسان‌های حال و آینده جلوگیری کند. تحولات سیاسی در ایران پس از انقلاب، فراز و نشیب‌های فراوانی داشته و از هویت سیاسی غالب برخوردار بوده است. به گونه‌ای که الگوهای بازشناسی متقابل آن بسیار ضعیف شده و یکی از مظاهر این ضعف، در حوزه اصلی هویت آشکار شده است. از آنجاکه این الگوهای بازشناسی متقابل، مبنای جامعه سیاسی را تشکیل می‌دهند، در نتیجه جامعه سیاسی نیز تضعیف شده

است. اثرات مثبت معلمان در توسعه پایدار از طریق آموزش و پرورش نه تنها می‌تواند در رشد اخلاقی، رفتاری و حتی جسمانی افراد مؤثر باشد، بلکه وسیله‌ای در جهت رفع نیازهای حقیقی و مصالح اجتماعی به شمار می‌آید همچنین معلم به‌عنوان نشر دهنده آموزش و پرورش در قالب فرآیند اجتماعی کردن دانش‌آموزان، به توسعه و پیشرفت فرهنگی و سیاسی جامعه کمک می‌کند؛ زیرا جامعه‌ای توسعه‌یافته تلقی می‌شود که اعضایش به شیوه حساب‌شده و پیش‌بینی‌پذیر رفتار کنند و همکاری زیادی باهم داشته باشند و این جز از طریق جامعه‌پذیری صحیح تحقق نمی‌یابد. معلم همواره به‌عنوان یکی از عوامل مهم جامعه‌پذیری دانش‌آموزان از طریق مدرسه است. جامعه‌پذیری بعدی از پرورش اجتماعی است که عبارت است از آموزش افراد و آشنا ساختن آن‌ها با ارزش‌های یک جامعه. نظام آموزشی و یا سیستم تعلیم و تربیت رسمی در هر جامعه مهم‌ترین نقش را در جامعه‌پذیری افراد دارد که از طرق مواد درسی، مواد آموزشی، فعالیت‌های تشریفاتی و همچنین معلمان این فرایند صورت می‌پذیرد؛ اما معلم به دلیل برخورد مستقیم با دانش‌آموزان در خلال سال‌های سازنده زندگی و همچنین نفوذ قابل توجه بر تفکرات آنان، نقش تعیین‌کننده‌ای در این راستا دارد. از نظر دانش‌آموز، معلم سخنگوی توانای جامعه است. معلم اولین الگوی اقتدار اجتماعی است که دانش‌آموز با آن مواجه می‌شود چگونگی اعمال این اقتدار جدید توسط دانش‌آموز با مقایسه با پدر شناخته می‌شود، علاوه بر موقعیت اقتدار در کلاس، معلم همچنین؛ از احترام عمومی در جامعه‌اش برخوردار است. مخصوصاً در مناطق روستایی، مردم به معلم به‌عنوان منبع تمدن و فرهنگ می‌نگرند حتی در بعضی مناطق، معلم از شخصیت نمایندگی حکومت بهره می‌برد؛ اما با وجود اهمیت نقش معلم در ایجاد توسعه پایدار، پژوهشی که به‌طور مشخص به ارزیابی تأثیر معلمان بر تقویت هویت سیاسی دانش‌آموزان باهدف دستیابی به توسعه پایدار در جمهوری اسلامی ایران پردازد و اثرات و پیامدهایی که نقش معلم بر توسعه پایدار دارد را بررسی کند صورت نگرفته است به همین دلیل در این پژوهش محقق بر آن است که تأثیر معلمان بر تقویت هویت سیاسی دانش‌آموزان به‌منظور به‌منظور دستیابی به توسعه پایدار در جمهوری اسلامی را مورد ارزیابی قرار دهد و همچنین نقش آموزش و پرورش بر بهبود هویت سیاسی دانش‌آموزان را مورد بررسی قرار دهد. بدیهی است انجام این تحقیق می‌تواند با در نظر گرفتن ابعاد دیگر مؤثر بر توسعه پایدار مدل مفهومی جامع‌تری برای توسعه پایدار ارائه دهد و به پر کردن خلأ پژوهشی موجود کمک کند. همچنین نتایج این تحقیق می‌تواند در مدارس،

دانشگاه و مؤسسات آموزشی مورد استفاده مدیران و رهبران آموزشی قرار گیرد و آنها را در اخذ تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های آموزشی یاری دهد؛ بنابراین این تحقیق به بررسی فرضیه‌های زیر می‌پردازد:

- آموزش و پرورش بر هویت سیاسی دانش‌آموزان در جمهوری اسلامی ایران اثر معناداری دارد.
- آموزش و پرورش بر توسعه پایدار از طریق هویت سیاسی دانش‌آموزان در جمهوری اسلامی ایران اثر معناداری دارد.
- هویت سیاسی بر توسعه پایدار در جمهوری اسلامی ایران اثر معناداری دارد.
- روش‌های تربیتی بر توسعه پایدار از طریق هویت سیاسی دانش‌آموزان در جمهوری اسلامی ایران اثر معناداری دارد.

۱. چارچوب نظری

۱-۱. نظریه بازتولید

فهم نظریه بازتولید یا نظریه مطابقت مهم‌ترین نقش را در درک برنامه درسی به‌عنوان یک متن سیاسی دارا است؛ به‌طور ویژه ارتباطات اجتماعی در تعلیم و تربیت روابط بین مدیران و معلمان، معلمان و دانش‌آموزان با کارهایشان سلسله‌مراتب موجود در دنیای کار و در ارتباط با کارگران را به نمایش می‌گذارد. روابط سلسله‌مراتب در قدرت و اختیار عمودی از مدیران به معلمان و از معلمان به دانش‌آموزان منعکس شده است؛ باین‌همه ذکر این نکته بسیار مهم است که نظریه بازتولید یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های درک و فهم برنامه درسی به‌عنوان یک متن سیاسی است (کلانتری و بهمن، ۱۳۹۰: ۱۸).

۱-۲. ایدئولوژی

مفهوم دیگری که به حوزه برنامه درسی وارد شده و به صاحب‌نظران جهان سیاست - محور برنامه درسی کمک کرده تا دیدگاه خود را بهتر معرفی کنند و استدلال خود را به‌پیش ببرند مفهوم ایدئولوژی است مک لارن در این زمینه توضیح می‌دهد: «ایدئولوژی دریک

برداشت ساده به تولید معنی اشاره می‌کند. ایدئولوژی به‌عنوان راهی برای نگرستن به جهان مجموعه‌ای از ایده‌ها انواع مختلف فعالیت‌های اجتماعی و آداب‌ورسوم است که ما مایلم به‌عنوان امری طبیعی و موجه و مقبول بپذیریم؛ در حقیقت ایدئولوژی محل تقاطع یا نقطه اشتراک معنا و قدرت در دنیای اجتماعی است (حجتی و آرای، ۱۳۹۳: ۱۴). آداب‌ورسوم عادات باورها و ارزش‌ها اغلب در قالب برداشت‌های غیرمنظم افراد از جایگاهشان در نظم اجتماعی فرهنگی ایجاد می‌شود و از این طریق آن‌ها را متقاعد می‌کند که آن جایگاه را بپذیرند و روابط ناعادلانه مربوط به قدرت و تسلط را پنهان و مخفی کنند. این امر را می‌توان در برخی اوقات سلطه ایدئولوژیک نامید». ایدئولوژی در ابتدا به‌عنوان اولین عنصر و مفهوم کلیدی در جنبش برنامه درسی به‌عنوان متن سیاسی مدنظر قرار گرفت سپس مفهوم ایدئولوژی به یک مفهوم محوری در فهم برنامه درسی و برنامه درسی نیز به‌عنوان یک «بحث ایدئولوژیک» مفهوم‌پردازی گردید (قرایی مقدم، ۱۳۹۲: ۱۰).

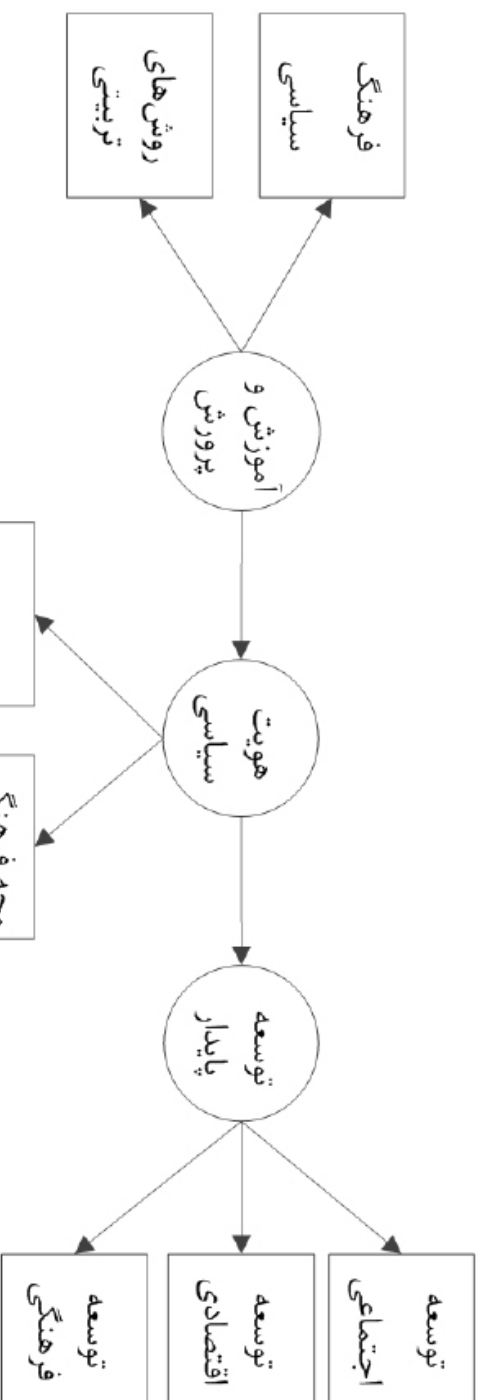
۱-۳. برنامه درسی پنهان

برنامه درسی پنهان ابزار مفهومی دیگری برای صاحب‌نظران برنامه درسی سیاست محور در دهه ۱۹۷۰ بود مفهومی که برای اولین بار تحت عنوان «شالوده وزیر ساخت برنامه درسی» باز تدوین و مطرح شده است. برنامه درسی پنهان به مجموعه‌ای از نتایج و جنبه‌های ناخواسته اما کاملاً واقعی فرایند آموزش مدرسه‌ای اشاره می‌کند. برنامه درسی پنهان از برنامه درسی آشکار و یا طرح‌ریزی شده متفاوت است. مک لارن برنامه درسی پنهان را این‌چنین تعریف می‌کند: «برنامه درسی پنهان با روش‌های تلویحی و ضمنی که در آن رفتار و دانش ایجاد می‌شود؛ یعنی آنچه خارج از مواد درسی معمول برنامه‌ریزی شده رسمی اتفاق می‌افتد سروکار دارد و بخشی از «فشار» مدیریتی و بوروکراتیک مدرسه است که به‌وسیله آن‌ها دانش آموزان و ادار به اطاعت از ایدئولوژی‌های حاکم و فعالیت‌های اجتماعی مرتبط و اقتدار رفتار و اخلاق می‌شوند». امروزه برنامه درسی پنهان مبدل به یک مفهوم بسیار عادی شده است و در برنامه درسی رسمی جاافتاده و توسط طیف وسیعی از صاحب‌نظران مورد استفاده قرار می‌گیرد (سلیمی، ۱۳۹۱: ۲۱).

۱-۴. شبکه‌سازی با ذینفعان؛ چهارچوب برنامه درسی پایدار

مطابق نظریه سیستمی بگان و همکاران هر سیستم سازگار شونده به زمینه‌ی خود وابسته است و بنابراین با محیط خود در ارتباط است. محققین بیان می‌دارد که بازخوردی که یک سیستم از تعامل با محیط‌های مختلف می‌گیرد موجب یادگیری و تحول آن می‌شود. سیستم‌ها در درون سیستم‌های دیگر جای دارند و همچنین بر دیگر سیستم‌ها اثر دارند. اسپورن یکی از ویژگی‌های چنین آموزشگاه‌هایی را شبکه‌سازمانی یا سازمان شبکه‌ای می‌داند و معتقد است در یک محیط سیستمی پیچیده، شبکه‌ها می‌توانند برای افزایش ظرفیت سازگار شوندگی و کارایی آموزشی همگرا شوند. یکی از چهارچوب‌های الحاق و ادغام آموزش در توسعه پایدار در برنامه درسی را فرصت‌های همکاری و شبکه‌بندی خارجی معرفی می‌کند. به‌زعم او همکاری و ایجاد شبکه با مسئولان و متصدیان بیرون از دانشگاه جهت آموزش برای توسعه پایدار کار شایسته‌ای است. با برقراری رابطه و شراکت با گروه‌های اجتماعی، نهادهای دولتی، صنایع و سازمان‌های غیردولتی می‌توان زمینه‌های عمل را با تسهیم دانش، مهارت‌ها، تجربیات و حمایت از کارورزی‌های دانشجویان گسترش داد (پدیده‌تبار، ۱۳۹۴: ۸). بر این اساس امکان توان برقراری ارتباط با متصدیان بیرونی مقوله‌ای است که باید به آن توجه کرد. در دانشگاه فناوری سیدنی، همکاری با صنعت، دولت و جامعه برای ایجاد یک آینده پایدار، از طریق برنامه‌های پژوهشی و مشاوره و تدریس صورت گرفته است. این دانشگاه اهداف مختلفی را جهت تحقق این امر در نظر گرفته است: ۱. اجرای تحقیقات و امور مشاوره‌ای متمرکز بر مسائل اجتماعی، اقتصادی و علمی مرتبط با بهبود کیفیت زندگی تمام گروه‌های اجتماعی به روش‌های پاسخگو به مسائل اکولوژیک؛ ۲. بازنگری در برنامه درسی جهت تضمین آگاهی دانشجویان نسبت به مسائل اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی پایداری؛ ۳. تقبل و تشویق پژوهش‌های دانشگاهی با عالی‌ترین کیفیت در مورد هویت آینده پایدار؛ ۴. انجام مذاکرات عمومی در مورد موضوعات مرتبط با آینده پایدار (نجفی‌علمی، ۱۳۹۲: ۱۱).

با توجه به مطالب ذکر شده و فرضیات مدل زیر ارائه شد.

شکل (۱) مدل مفهومی پژوهش

تأثیر مصلحتان بر تقویت هویت سیاسی دانش‌آموزان با هدف دستیابی به توسعه پایدار...

مطالعات و بررسی‌های علمی درباره موضوع مورد بحث این نتیجه را نشان می‌دهد که دودسته مطالعات آموزشی و پژوهشی صورت‌بندی می‌شود. مطالعات انجام‌شده در دسته اول که بانگیزه آموزشی به معرفی مکاتب فکری می‌پردازد و از گستره توصیف و ارائه مطالب سطحی و گزارش‌وار درباره تاریخچه، نحوه شکل‌گیری، مفاهیم و دیدگاه‌های فکری پرداخته‌اند. هرچند هرکدام از تحقیق‌های انجام‌شده دارای نتایج ارزشمندی است، اما پژوهش حاضر با آن‌ها متفاوت است و از لحاظ نحوه انجام کار و موضوع کاری جدید محسوب می‌شود. در همین راستا همان‌طور که پیش‌ازین بیان شد، هدف این پژوهش بررسی تأثیر معلمان بر تقویت هویت سیاسی دانش‌آموزان باهدف دستیابی به توسعه پایدار در جمهوری اسلامی ایران است. بر اساس مفروضات مطرح‌شده در این پژوهش و با استناد به پیشینه نظری و تجربی پژوهش متغیرها ارائه‌شده است. با برقراری روابط بین متغیرها از طریق پیشینه نظری و تجربی و تدوین فرضیه‌های پژوهش، محقق از طریق برقراری ارتباط بین فرضیه‌های پژوهش، مدل مفهومی پژوهش فوق را طراحی کرده است.

۲. ابزار و روش‌های پژوهش

برای گردآوری داده‌های این پژوهش جهت تعیین تأثیر معلمان بر تقویت هویت سیاسی دانش‌آموزان باهدف دستیابی به توسعه پایدار در جمهوری اسلامی ایران از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. پس از انتخاب شرکت‌کنندگان (کلیه معلمان زن و متصدیان برنامه‌ریزی در آموزش و پرورش) به روش در دسترس با کسب رضایت از آن‌ها، پرسشنامه دموگرافیک و به‌صورت‌به‌صورت آنلاین در اختیار آن‌ها قرار داده شد و سپس از آن‌ها خواسته شد پرسشنامه‌های مربوط به فرهنگ سیاسی، روش‌های تربیتی، وجه فرهنگی هویت، اقتدار ملی، توسعه اقتصادی، توسعه فرهنگی و توسعه اجتماعی را تکمیل کنند. پرسشنامه‌های تهیه‌شده بین ۴۱۳ نفر توزیع شد و در این میان تعداد ۳۸۴ پرسشنامه توسط معلمان به‌صورت تکمیل‌شده برگشت داده شد. برای پیگیری ادامه روند تحقیق و سؤالات و ابهامات احتمالی که محقق ممکن بود با آن مواجه شود از آن‌ها خواسته شد در صورت تمایل شماره تماس خود را در پرسشنامه دموگرافیک خود ذکر

کنند و این امکان نیز به آن‌ها داده شد که بتوانند با محقق ارتباط برقرار کرده و با اعلام کد پرسشنامه خود از نتایج سنجش خودآگاهی پیدا کنند. برای نتایج توصیفی از نرم‌افزار SPSS ورژن ۲۲ استفاده شد. به‌منظور بررسی فرضیات پژوهش و آزمون مدل نیز از نرم‌افزار SMART PLS ورژن ۲ که یکی از انواع روش‌های مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) است، استفاده شده است.

برای بررسی روایی پرسشنامه از روایی صوری و سازه و برای بررسی پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شد. نتایج این بررسی در جدول شماره ۱ آمده است.

جدول (۱) روایی و پایایی پرسشنامه

متغیر	شاخص KMO	آزمون بارتلت	مقدار ویژه	واریانس تبیین شده	آلفای کرونباخ
فرهنگ سیاسی	۰/۸۸	۰/۰۰۱	۳/۶۰	۷۲/۰۴	۰/۹۰
روش‌های تربیتی	۰/۸۱	۰/۰۰۱	۳/۲۰	۶۴/۱۸	۰/۸۵
اقتدار ملی	۰/۷۷	۰/۰۰۱	۲/۸۵	۵۷/۰۳	۰/۸۰
وجه فرهنگی هویت	۰/۸۷	۰/۰۰۱	۳/۷۵	۷۵/۰۷	۰/۹۱
توسعه اجتماعی	۰/۸۶	۰/۰۰۱	۳/۴۱	۶۸/۲۰	۰/۸۸
توسعه اقتصادی	۰/۸۲	۰/۰۰۱	۳/۱۲	۶۲/۴۳	۰/۸۴
توسعه فرهنگی	۰/۸۰	۰/۰۰۱	۳/۲۸	۶۵/۶۷	۰/۸۶

برای برقراری پایایی ضریب آلفای کرونباخ باید بزرگ‌تر از ۰/۷ باشد تا مورد قبول واقع شود که برای تمامی متغیرهای این پژوهش مقدار آن بزرگ‌تر از ۰/۷ است یعنی پرسشنامه استفاده شده از پایایی قابل قبولی برخوردار است. همچنین به‌منظور تعیین روایی محتوا، پرسشنامه در اختیار تعدادی از اساتید و صاحب‌نظران در این زمینه قرار گرفت و تغییرات

لازم انجام پذیرفت و برای تحلیل عاملی داده‌ها و روایی سازه از شاخص کفایت نمونه‌گیری (KMO) و آزمون بارتلت استفاده شد. از آنجایی که مقدار قابل قبول برای شاخص KMO بیشتر از ۰/۵ است و سطح معناداری در آزمون بارتلت نیز باید کمتر از ۵ درصد باشد و با توجه به نتایج به دست آمده با استفاده از نرم‌افزار SPSS ۲۰ می‌توان به این نتیجه رسید که تمامی متغیرها و سؤالات از روایی سازه خوبی برخوردار هستند.

۳. یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر یک نمونه ۳۸۴ نفری از پاسخگویان مورد مطالعه قرار گرفتند. نتایج نشان داد که ۲۴٪ پاسخ‌دهندگان مرد و ۷۶٪ زن بودند. ۱۲/۸٪ پاسخ‌دهندگان فوق‌دیپلم و پایین‌تر، ۷۲/۷٪ پاسخ‌دهندگان لیسانسه و ۱۴/۶٪ پاسخ‌دهندگان دارای مدرک فوق‌لیسانس و بالاتر بودند. ۱۰/۹٪ از پاسخ‌دهندگان در سن ۳۰ سال به پایین، ۵۱٪ دارای سن ۳۱-۴۰ سال، ۳۲/۸٪ از پاسخ‌دهندگان در سن ۴۱-۵۰ سال و ۵/۲٪ از پاسخ‌دهندگان بالای ۵۱ سال سن داشتند.

برای توصیف متغیرهای اصلی پژوهش از میانگین، انحراف معیار، چولگی، کشیدگی و آزمون کولموگروف - اسمیرنوف شد. جدول ۲ ویژگی‌های توصیفی را برای متغیرهای مورد بررسی نشان می‌دهد.

جدول (۲) شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	آزمون کولموگروف - اسمیرنوف						
آموزش و پرورش	فرهنگ سیاسی	۴/۱۶	۴/۱۱	۰/۷۵	۰/۸۱	۰/۷۷	۰/۸۴	۰/۸۹	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
	روش‌های تربیتی		۴/۲۱		۰/۷۴	۰/۸۱	۰/۸۱				
	اقتدار ملی		۳/۵۶		۰/۸۹	۰/۸۲	۰/۸۲				
هویت سیاسی	وجه فرهنگی هویت	۳/۸۹	۴/۲۲	۰/۶۸	۰/۶۳	۰/۷۹	۰/۸۱	۰/۸۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
	توسعه اجتماعی		۳/۹۴		۰/۸۱	۰/۸۲	۰/۸۳				
	توسعه اقتصادی		۴/۰۱		۰/۷۵	۰/۸۷	۰/۸۸				
توسعه پایدار	توسعه فرهنگی	۴	۴/۰۳	۰/۷۱	۰/۷۹	۰/۹۰	۰/۸۷	۰/۸۹	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱

تأثیر مصلحت بر تقویت هویت سیاسی دانش‌آموزان با هدف دستیابی به توسعه پایدار...

یافته‌ها نشان می‌دهد که میانگین کلی همه متغیرهای پژوهش (هوش سیاسی: ۳/۸۹؛ توسعه پایدار: ۴) بالاتر از حد متوسط ۳ است. در میان ابعاد هویت سیاسی، بعد وجه فرهنگی هویت (۴/۲۲) بالاتر از سایر ابعاد است و همچنین در میان ابعاد توسعه پایدار، بعد توسعه فرهنگی (۴/۰۳) بالاتر از سایر ابعاد است. با توجه به داده‌های جدول ۵، بیشترین میانگین مربوط به متغیر وجه فرهنگی هویت و کمترین میانگین مربوط به متغیر اقتدار ملی است و بیشترین انحراف معیار مربوط به متغیر اقتدار ملی و کمترین مقدار انحراف معیار مربوط به متغیر وجه فرهنگی هویت است. همچنین با توجه به مقادیر به‌دست‌آمده از آزمون کولموگروف-اسمرینف که همگی آن‌ها زیر ۰/۰۵ می‌باشند مشخص می‌شود که داده‌های مورد استفاده از توزیع نرمال برخوردار نیستند و بنابراین جهت تحلیل عاملی و آزمون فرضیات از نرم‌افزار اسمارت PLS و آزمون‌های ناپارامتریک استفاده شد.

در جدول ۳ ضرایب همبستگی متغیرهای تحقیق ارائه شده است.

جدول (۳) ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
فرهنگ سیاسی	۰/۸۲**	۰/۷۰**	۰/۹۶**	۰/۶۸**	۰/۶۴**	۰/۶۳**	۰/۶۰**	۰/۶۷**	۰/۸۳**	۱	
روش‌های تربیتی	۰/۷۳**	۰/۷۰**	۰/۹۵**	۰/۶۹**	۰/۶۵**	۰/۶۴**	۰/۵۷**	۰/۶۹**	۱		
وجه فرهنگی هویت	۰/۶۹**	۰/۸۱**	۰/۷۱**	۰/۶۷**	۰/۵۶**	۰/۶۴**	۰/۵۵**	۱			
اقتدار ملی	۰/۶۹**	۰/۹۲**	۰/۶۱**	۰/۵۹**	۰/۶۰**	۰/۶۷**	۱				
توسعه اجتماعی	۰/۸۹**	۰/۷۳**	۰/۶۶**	۰/۶۹**	۰/۷۰**	۱					
توسعه اقتصادی	۰/۸۹**	۰/۶۵**	۰/۶۷**	۰/۷۳**	۱						
توسعه فرهنگی	۰/۸۹**	۰/۶۹**	۰/۷۱**	۱							
آموزش و پرورش	۰/۷۶**	۰/۷۳**	۱								
هویت سیاسی	۰/۷۷**	۱									
توسعه پایدار	۱										

جدول ۳ رابطه بین متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد، نتایج نشان می‌دهد با توجه به داده‌های جدول ۳ ضریب همبستگی اسپیرمن بین همه متغیرها در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. در این روابط، رابط بین فرهنگ سیاسی و آموزش و پرورش دارای بالاترین میزان و وجه فرهنگی هویت با اقتدار ملی دارای کمترین میزان همبستگی بود. با این وجود همه شرایط لازم برای تحلیل عاملی محیاست و در نتیجه آزمون مدل و فرضیات انجام می‌شود.

۴. آزمون برازش مدل

شاخص‌های برازش مدل به این دلیل باید محاسبه شوند که تعیین کنند آیا مدل تدوین شده بر اساس چهارچوب نظری و پیشینه تجربی تا چه اندازه با واقعیت انطباق دارد؟ به همین دلیل شاخص‌هایی را که می‌توانستند به این سؤال پاسخگو باشند مورد استفاده قرار گرفته که نتایج آن در جدول ۵ نشان داده شده است. جدول شماره ۵ شاخص‌های برازش مدل را بر اساس خروجی نرم‌افزار SMART PLS نشان می‌دهد.

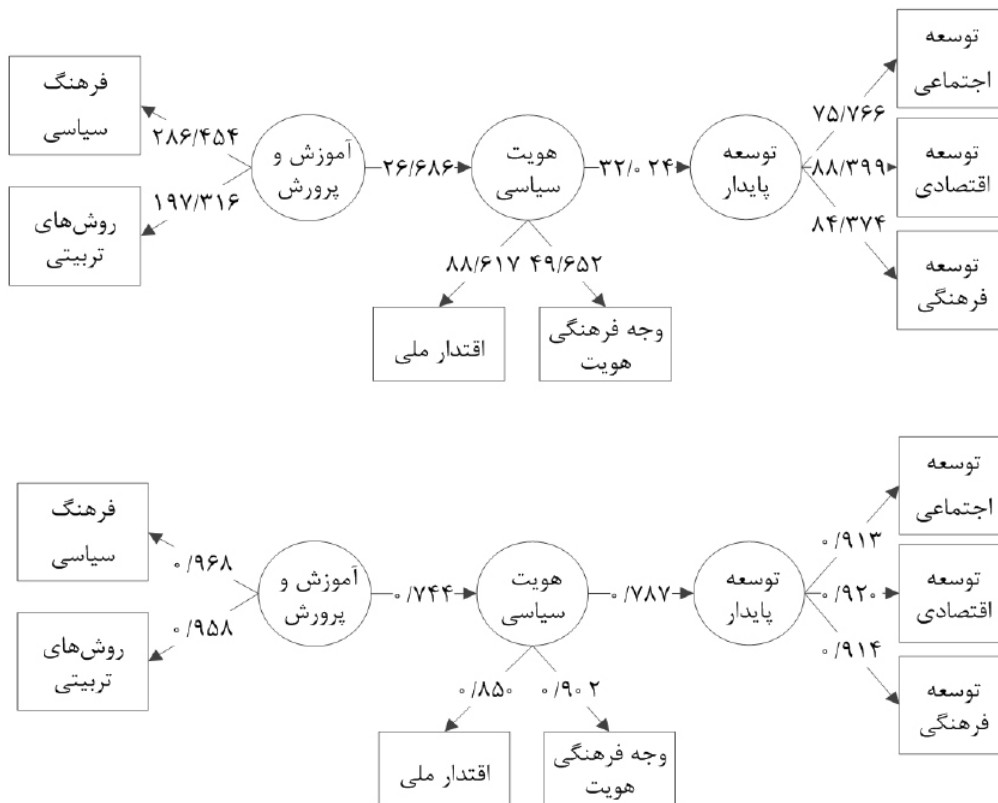
جدول (۴) شاخص‌های برازش مدل

شاخص برازش کلی	پایایی مرکب		ضریب میانگین واریانس استخراج شده		متغیر	
	۰/۶۶	۰/۹۲	۰/۹۴	۰/۷۲	۰/۶۳	فرهنگ سیاسی
۰/۸۹			۰/۶۴	روش‌های تربیتی		
۰/۸۶		۰/۹۱	۰/۵۶	۰/۵۰۹	اقتدار ملی	هویت سیاسی
۰/۹۳			۰/۷۵		وجه فرهنگی هویت	
۰/۹۱		۰/۹۴	۰/۶۸	۰/۵۴	توسعه اجتماعی	توسعه پایدار
۰/۸۹			۰/۶۲		توسعه اقتصادی	
۰/۹۰		۰/۶۵	توسعه فرهنگی			

مقادیر به دست آمده برای شاخص‌ها حاکی از آن است که داده‌های جمع‌آوری شده از مدل مفهومی پژوهش حمایت می‌کند. همان‌طور که در جدول زیر مشخص است برای تمامی متغیرها مقدار ضریب میانگین واریانس استخراج شده (AVE) بالاتر از ۰/۵ است مقدار ۰/۵

حد پایین برای این شاخص است که مقدار آن برای متغیرها نباید کمتر از آن باشد. شاخص پایایی مرکب (CR) نیز برای تمامی متغیرها از ۰/۸ بالاتر است که نشان‌دهنده این است که سازه‌های به‌کاررفته در مدل دارای پایایی خوبی هستند و درنهایت شاخص برازش کلی مدل آورده شده که در صورتی که مقدار این شاخص از ۰/۱۶ بالاتر باشد نشان‌دهنده این است که مدل به کار گرفته شده دارای برازش خوبی است به این معنی که داده‌های جمع‌آوری شده مدل مفهومی پژوهش را حمایت می‌کند و مدل موردنظر به واقعیت نزدیک است.

در شکل ۲ نیز نتایج خروجی مدل نرم‌افزاری آمده است.

شکل (۲) نتایج تحلیل مدل مفهومی پژوهش بر اساس خروجی نرم‌افزار pls

شکل ۲ مدل معادلات ساختاری را در حالت تخمین ضرایب استاندارد و معناداری آن نشان می‌دهد. در این مدل، متغیر آموزش و پرورش و ابعاد آن برونزا، متغیر هویت سیاسی میانجی و توسعه پایدار درونزا هستند. در این نمودار، اعداد و یا ضرایب به دودسته تقسیم می‌شوند: دسته اول، معادلات اندازه‌گیری هستند که روابط بین متغیرهای پنهان (دایره) و متغیرهای آشکار (مستطیل) را نشان می‌دهند. این معادلات را اصطلاحاً بارهای عاملی می‌گویند. تمامی مقادیر بارهای عاملی از ۰/۴، بیشتر شده‌اند که نشانگر روابط بالا بین متغیرها و ابعاد آن است. دسته‌ی دیگر، معادلات ساختاری که روابط بین متغیرهای پنهان و پنهان هستند و برای آزمون فرضیه‌ها استفاده می‌شوند. به این ضرایب اصطلاحاً ضرایب مسیر گفته می‌شود؛ برای اینکه این روابط و بارهای عاملی معنادار باشد، باید مقادیر t در آنان بالای ۱/۹۶ باشد؛ که در تحلیل این اعداد می‌توان فهمید که این روابط معنادار هستند. در ادامه نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش بر مبنای مدل‌سازی معادلات ساختاری در جدول شماره ۵ آمده است.

جدول (۵) خلاصه نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

شماره	فرضیه‌ها	ضریب مسیر	آماره T	نتیجه آزمون
۱	آموزش و پرورش ← هویت سیاسی	۰/۷۴۴	۲۶/۶۸۶	تأیید فرضیه
۲	آموزش و پرورش ← هویت سیاسی ← توسعه پایدار	۰/۵۸۵	۲۰/۵۰۰	تأیید فرضیه
۳	هویت سیاسی ← توسعه پایدار	۰/۷۸۷	۳۲/۰۲۴	تأیید فرضیه
۴	روش‌های تربیتی ← هویت سیاسی ← توسعه پایدار	۰/۵۶۰	۲۰/۳۹۱	تأیید فرضیه

همان‌طور که در این جدول ملاحظه می‌شود با توجه به آماره t ، تمامی فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد مورد تأیید قرار گرفته‌اند. با توجه به توضیحات داده‌شده و نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش مشخص می‌شود که تمامی فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید شده است؛ و با توجه به ضرایب مسیر نیز می‌توان به این نتیجه رسید که تأثیر متغیرهای مستقل بر وابسته در مدل و فرضیه‌های پژوهش مثبت است چراکه ضرایب مسیر همگی مثبت هستند. ضریب مسیر به این معنی است که به ازای یک درصد تغییر در متغیر مستقل، متغیر وابسته چه مقدار تغییر می‌کند که میزان این تغییر به‌اندازه ضریب مسیر تعلق‌گرفته به آن است. یافته‌ها حاکی از آن است که بین آموزش و پرورش و هویت

سیاسی ارتباط معناداری وجود دارد؛ بنابراین می‌توان استدلال کرد که هرچه آموزش و پرورش دانش‌آموزان بالا رود و بهبود یابد، بسط و گسترش هویت سیاسی بیشتر و منسجم‌تر می‌شود. جهت بررسی ارتباط آموزش و پرورش با توسعه پایدار با میانجیگری هویت سیاسی از آزمون t استفاده شده است؛ بین آموزش و پرورش با توسعه پایدار با میانجیگری هویت سیاسی ارتباط معناداری وجود دارد؛ بنابراین می‌توان استدلال کرد که هرچه آموزش و پرورش دانش‌آموزان بالا رود و هویت سیاسی بهبود یابد، توسعه پایدار بیشتر و منسجم‌تر می‌شود. بین هویت سیاسی با توسعه پایدار ارتباط معناداری وجود دارد؛ بنابراین می‌توان استدلال کرد که هرچه هویت سیاسی دانش‌آموزان بالا رود و بهبود یابد، بسط و گسترش توسعه پایدار بیشتر و منسجم‌تر می‌شود. بین روش‌های تربیتی با هویت سیاسی با میانجیگری توسعه پایدار ارتباط معناداری وجود دارد؛ بنابراین می‌توان استدلال کرد که هرچه روش‌های تربیتی دانش‌آموزان بهبود یابد و هویت سیاسی توسعه یابد، توسعه پایدار بیشتر و منسجم‌تر می‌شود.

نتیجه‌گیری

استمرار و بقای هر جامعه در گرو اجتماعی کردن افراد، یعنی انتقال باورها، ارزش‌ها، هنجارها، گرایش‌ها، دانش‌ها و مهارت‌هاست که به‌وسیله آموزش و پرورش (رسمی و غیررسمی) انجام می‌شود. هدف غایی نظام‌های آموزشی در سراسر دنیا تعلیم افراد به‌منظور حضور در جامعه و انتقال هویت، فرهنگ، ارزش‌ها و اصول حاکم بر کشور است؛ به‌نحوی که نظام آموزش و پرورش در سراسر گیتی، گروه‌های دانش‌آموزی را در مدارس و کلاس‌های درس گرد هم می‌آورد تا امیدها و انتظارات جامعه و افراد را برآورده سازد. در این بین به‌رغم آنکه در ظاهر، فراگیری علم و ترویج شاکله‌های آن مهم‌ترین اهداف نظام آموزشی به‌شمار می‌آیند، با این حال نباید از یاد برد که نظام آموزشی نقش مهمی در جامعه‌پذیری سیاسی افراد ایفا می‌نماید. در واقع نظام آموزشی می‌تواند به‌مثابه مرجعی انسان‌ساز عمل کند و ارزش‌ها، اصول و اهداف در راستای تقویت یا تضعیف هویت ملی را در جامعه بازتولید نماید. ضمن آنکه نقش مهمی در تحکیم هویت ملی، وحدت ملی و تقویت همبستگی اجتماعی از طریق اشاعه سنت‌ها، رسوم اجتماعی و ایدئولوژی‌ها ایفا می‌کند. از این رو نظام آموزشی یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های دوام و پایداری حکومت‌ها محسوب می‌شود، به‌نحوی که عدم کارکرد صحیح آن می‌تواند مولد بحران‌های مختلفی نظیر بحران هویت شود. این پژوهش با تأثیر

آموزش و پرورش بر تقویت هویت سیاسی دانش‌آموزان باهدف دستیابی به توسعه پایدار در جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۷ انجام گرفت. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که تمامی فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۹۹ درصد مورد تأیید قرار گرفتند بدین معنی که با توجه به هدف پژوهش آموزش و پرورش و نظام آموزشی و کیفیت آن می‌تواند باعث شکل‌گیری هویت سیاسی دانش‌آموزان شود که این هویت سیاسی زمینه‌ساز فعالیت‌های افراد در جامعه است بنابراین با توجه به اهمیت این هویت سیاسی نظام آموزشی باید تمام تلاش خود را برای شکل‌گیری صحیح این هویت انجام دهد چراکه توسعه پایدار که تنها راه پیشرفت و عقب‌نماندن از تکنولوژی و علم روز دنیا است درگرو نحوه شکل‌گیری هویت سیاسی دانش‌آموزان است که تحت تأثیر نحوه آموزش و پرورش است. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش‌های اوفلاهرتی و لیدی^۱ (۲۰۱۷)، پاول و مهرا^۲ (۲۰۱۶)، اولسون، گریک و راندگرن^۳ (۲۰۱۴)، ویکلیم^۴ (۲۰۰۲)، احمدی؛ اصفهانی و درویشی (۱۳۹۴)، هاشمی؛ طیبی و کیمیانی (۱۳۹۴)، یوسفی (۱۳۹۳) و... همخوانی دارد. در مجموع می‌توان گفت، توسعه پایدار شامل، چهار بعد اصلی اقتصادی، اجتماعی، محیطی و سیاسی است که به نظر بسیاری از کارشناسان دستیابی به توسعه پایدار درگرو توسعه این ارکان است، به‌گونه‌ای که با دیدی جامع به آن نگریسته شود و کارکردهای هر یک نه‌تنها بر دیگری لطمه‌ای وارد نکرده بلکه مکمل آن نیز باشد. هرچند این ابعاد به‌طور طبیعی به یکدیگر وابسته می‌باشند و بر عملکرد دیگری تأثیر می‌گذارد، اما لزوم تصمیم‌گیری یکپارچه و مدیریت چگونگی اجرای هر یک از این ابعاد به شیوه‌ای که بالاترین بازدهی و کیفیت را به ارمغان آورد، ضروری است. آموزش و پرورش باید به کودکان و نوجوانان کمک کند تا شهروندانی مسئول، مشارکت‌کنندگانی فعال در امور زندگی اجتماعی و فرهنگی، یادگیرندگانی موفق و علاقه‌مند و افرادی متکی به خود و قابل‌اعتماد بار آیند. افرادی که نه‌تنها ارزش‌ها و ویژگی‌های موردستایش جامعه را دارا باشند، بلکه بتوانند در راستای بهسازی و ارتقای فرهنگ جامعه تلاش موثری را به نمایش گذارند. در سایه‌ی چنین برداشتی است که از نظر مربیان بزرگ تعلیم و تربیت... مدرسه نه‌تنها یک مکان جهت آماده شدن برای زندگی است، بلکه در حقیقت جایی برای تمرین زندگی و تجربه عرصه‌های مختلف آن است. مدرسه باید مکانی برای تدارک فرصت‌های لازم و مناسب برای تجربه و تمرین در عرصه‌های مختلف زندگی باشد تا از این رهگذار، زمینه‌های لازم برای برطرف کردن نیازهای فردی، خانوادگی و اجتماعی دانش‌آموزان فراهم

آید؛ بنابراین مدرسه باید خود زندگی و نمونه و الگویی کوچک از جامعه باشد و در آن دانش آموزان در عرصه‌های مختلف نظیر حرفه، دین، سیاست، فرهنگ، علم و فناوری، خانواده، بهداشت محیط‌زیست، ارتباطات و مانند آن به یادگیری پردازند. برای تحقق این هدف وجود یک تعهد مشترک برای آموزش و توانمندسازی سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و مدیران سازمان‌های ذینفع و همچنین الهام از نتایج این پژوهش و مداخلات طراحی شده با برنامه‌ریزی عملیاتی در حوزه‌ی مربوطه در راستای اهداف سیاست‌نامه‌برده گام بردارند و مدیران و کارشناسان بخش سلامت دیدگاه روشن‌تری نسبت به تأثیرات روند توسعه پایدار بر شاخص‌های سلامت داشته باشند. رسانه‌های عمومی به‌ویژه صداوسیما می‌توانند با به‌کارگیری نتایج این پژوهش در جهت افزایش آگاهی، تغییر نگرش، مشارکت و بسیج مردم نقش عمده‌ای ایفا کنند و حساسیت تازه‌تری نسبت به احیای ساختارهای مرتبط به توسعه‌ی متوازن اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی ایجاد نمایند. گزارش نتایج پژوهش برای سیاست‌گذاران، تصمیم‌گیرندگان و مدیران از طریق سمینار و ارائه گزارش حمایت‌طلب، انتشار مقاله علمی و اطلاع‌رسانی به مردم از طریق رسانه‌ها از جمله فعالیت‌های پیش‌بینی شده به‌منظور انتقال دانش است. در مجموع؛ گنجاندن دوره‌های آموزشی اصول و فنون مدیریت و اقدام مبتنی بر توسعه پایدار در کلیه آموزش‌های دانشگاهی و آموزش‌های ضمن خدمت مدیران و کارشناسان ملی و استانی پیشنهاد می‌شود. ایجاد ساختاری فرا وزارتی و حتی فرا قوه‌ای برای انسجام و هماهنگی در زمینه توسعه پایدار ضروری به نظر می‌رسد. لازم است، رسانه‌ها مفاهیم و اصول توسعه پایدار را عمومی کنند و مطالبه مردم و نهادهای مدنی را نسبت به رعایت اصول و موازین توسعه پایدار در کشورداری افزایش دهند.

پی‌نوشت

1. O,Flaherty & Liddy
2. Paul & Mehera
3. Olsson, Gericke & Rundgren
4. Weakliem

کتابنامه

۱. احمدی، سید احمد (۱۳۹۷). اصول و روش‌های تربیت در اسلام (جلد ۶). اصفهان: دانشگاه اصفهان.
۲. احمدی، غلامعلی، اصفهانی، کرم و درویشی، علی. (۱۳۹۴). نقش آموزش در توسعه پایدار و آموزش توسعه‌ای. سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری. https://www.civilica.com/Paper-MRMEA03-MRMEA03_103.html
۳. ارزانی‌پور، احمد و مکتبی، سعید (۱۳۹۴). «توسعه پایدار و نقش آموزش در آن»، پایگاه فرهنگی هنری نار، ۲۶، ۲۰.
۴. اسماعیلی، مرتضی (۱۳۹۷). «نقش آموزش و پرورش در توسعه جوامع»، آژانس خبری تحلیلی خورنا، ۱ (۱)، ۱۰.
۵. امیری، بهادر (۱۳۹۶). «آیا آموزش و پرورش محور توسعه کشور است؟»، خبرگزاری مهر، ۱ (۲)، ۱۰.
۶. آزادمنش، رضا (۱۳۹۴). «اهمیت توسعه برای افغانستان و زمینه‌های گذار به آن». روزنامه افغانستان، ۱۰ (۲۹)، ۴.
۷. بروجی، حسین (۱۳۹۵). توسعه پایدار یعنی چه؟ دیپارتمنت محیط‌زیست، منابع طبیعی و توسعه پایدار، ۵ (۸)، ۳۴.
۸. بهشتی، مهدی، ابوجعفری، محمد و فقیهی، علی‌نقی (۱۳۹۵). آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن، (جلد دوم). تهران: سمت.
۹. پدیده‌تبار، م (۱۳۹۴). «نقش آموزش در صلح و توسعه پایدار با تأکید بر کشورهای در حال توسعه»، شرکت آموزشی پدیده‌تبار، ۳ (۴)، ۱۱.
۱۰. حجتی، سید عبدالله و کشتی‌آرای، نرگس (۱۳۹۳). هویت سیاسی (پداگوژی انتقادی) و برنامه‌درسی، نخستین همایش ملی علوم تربیتی و روان‌شناسی، مرودشت، شرکت اندیشه‌سازان مبتکر جوان.
۱۱. حسینی، آرام (۱۳۹۶). «بی‌هویتی فرهنگی در جهان امروز»، مجله علمی پژوهش در علوم انسانی، ۲ (۹)، ۲۲.
۱۲. حیدرقلیزاده، بهمنیار (۱۳۹۰). «توسعه اقتصادی»، بیمه و اقتصاد، ۲۱ (۶)، ۵۹.
۱۳. ذوعلم، حیدر (۱۳۹۴). نقش پیوند خانواده و آموزش و پرورش در امر تربیت صحیح دانش‌آموزان. شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۳۰، ۳۲.
۱۴. رضایی، مهدیه و شبیری، سید محمد (۲۰۱۴). «تحلیلی بر نقش برنامه‌ریزی راهبردی در آموزش توسعه پایدار با تأکید بر ابعاد زیست‌محیطی». فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، ۱۶ (ویژه‌نامه شماره ۱)، ۴۷۱-۴۸۳.

۱۵. سبحانی نژاد، مهدی و امیری، زهرا (۱۳۹۱). «تأثیر مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان بر بُعد سیاسی هویت اسلامی ایرانی»، *مطالعات قدرت نرم*، ۷ (۲)، ۶۳-۸۰.
۱۶. سعیدی، علی اصغر (۱۳۹۰). «نظریه‌های فرهنگی. مدیریت امور فرهنگی»، ۹ (۲)، ۷-۱۰.
۱۷. سلیمی، جمال (۱۳۹۱). *هویت ملی و نظام آموزشی؛ بررسی جایگاه نظام آموزشی در تحولات هویتی. علمی - آموزشی تعلیم و تربیت*، ۱ (۲)، ۱۰.
۱۸. شاهرخانی شهرکی، فرنگیس (۱۳۹۴). «بررسی عناصر هویت سیاسی، تاریخی و جغرافیایی در دیوان اشعار امیر علیشیر نوایی»، *پژوهشنامه اورمزد*، ۸ (۲۷).
۱۹. عظیمی، کاظم (۱۳۹۴). «زمینه‌سازی آموزشی و پرورشی برای ظهور مهدی موعود (عج)»، *آینده روشن (مشرق موعود)*، ۱۰ (۴)، ۱-۱۰.
۲۰. غفاریان شیرازی، حبیب رضا (۱۳۹۲). «نقش آموزش در توسعه پایدار»، *دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، کارآفرینی و توسعه اقتصادی*، قم، دانشگاه پیام نور.
۲۱. فرشباف رشیدی، وحید و جمشیدی راد، جعفر (۱۳۹۵). *نقش سازمان بسیج دانش آموزی در آموزش و پرورش و جامعه‌پذیری سیاسی دانش‌آموزان. سومین کنفرانس بین‌المللی روان‌شناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی*.
- https://www.civilica.com/Paper-ICPE03-ICPE03_586.html.
۲۲. کوشکی، امین، انصاری فرد، حسین، حجازی، سید نصرالله (۱۳۹۸). *تحول در رسانه‌های جمعی و تأثیر آن بر جامعه‌پذیری سیاسی (با تأکید بر جامعه ایرانی)*. *فصلنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران*، ۲ (۳)، ۱۹۹-۱۶۳.
۲۳. گنجی، عبدالله (۱۳۹۶). *دین سیاسی، سیاست دینی*. *خبرگزاری تسنیم*، ۸ (۴)، ۱۰.
۲۴. ملکی، مهدی و شیرخانی آزاد، علی (۱۳۹۵). *بررسی جایگاه و نقش معلمان در تربیت شهروندی و سیاسی دانش‌آموزان، چهارمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روان‌شناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران، مؤسسه آموزش عالی مهر اروند، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار*.
۲۵. محمدی، علی (۱۳۹۷). *اقتدار ملی و فرامرزی انقلاب اسلامی*. *مجله امید انقلاب*، ۳ (۷)، ۱۲.
۲۶. مهدوی، سید محمدصادق و پیلتن، فخرالسادات (۱۳۸۸). *بررسی جامعه‌شناختی نقش مدارس در شکل‌گیری هویت ملی دانش‌آموزان: (مطالعه موردی دانش‌آموزان سال سوم و پیش‌دانشگاهی شهر شیراز)*. *مطالعات ملی*، ۴۰ (۱۰)، ۸۹-۱۱۶.
۲۷. مهدی، لقمان‌نیا و خامسان، احمد (۱۳۸۹). *جایگاه هویت ملی در نظام آموزش و پرورش ایران*. *پژوهش‌های فرهنگی ایران*، ۳ (۲)، ۱۷۱.
۲۸. نجفی علمی، محمود (۱۳۹۲). *نقش آموزش و پرورش و خانواده در شکل‌گیری هویت نوجوانان*. *نشریه پیوند*، ۳۷۴ (۲)، ۴.

۲۹. نظری، حسن، سیفاللهی، سیفالله؛ و سرایی، حسن (۱۳۹۷). تبیین جامعه‌شناختی گفتار هویت سیاسی و تحولات معنایی آن در گفتمان انقلاب اسلامی ایران ۱۳۵۷ (مورد مطالعه: سال‌های خرداد ۷۶ تا خرداد ۹۲) فصلنامه علوم اجتماعی. ۲۵: (۸۱).
۳۰. نظری، صدیقه و فتحی، سروش (۱۳۹۶). تحلیل رابطه بعد اجتماعی حمل‌ونقل شهری و توسعه اجتماعی در شهر تهران. مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۹ (۳)، ۱۰۸.
۳۱. نظری، سارا، عیوضی. رحیم، مرتضویان، علی، اشرفی، اکبر (۱۳۹۸). راهکارهای مطلوب توسعه سیاسی در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت. فصلنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران. ۲ (۴): ۴۳-۵.
۳۲. هاشمی، سید احمد، طیبی، سیده طاهره و کیمیانی، علی (۱۳۹۴). نقش آموزش و پرورش در توسعه پایدار. سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت چالش‌ها و راهکارها.
https://www.civilica.com/Paper-ICMM03-ICMM03_115.html.
۳۳. همت خواه، عثمان‌اندانی، ازغندی، علیرضا، ابطحی، مصطفی، مجاهد، محمدمهدی (۱۳۹۸). روند توسعه سیاسی در ایران از سال ۱۳۶۸ تاکنون بر اساس رویکرد آماری کومار سن، فصلنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران. ۲ (۱): ۷۴-۴۹.
۳۴. هویدا، رضا، جمشیدی کوهساری، محبوبه و جمشیدی کوهساری، محسن (۱۳۹۰). نقش آموزش و پرورش در حل معضل بحران هویت عصر جهانی‌شدن با تأکید بر پرورش فرهنگ ایثار و شهادت. همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت.
https://www.civilica.com/Paper-OSOOL01-OSOOL01_024.html
۳۵. یوسفی، امیر (۱۳۹۳). جایگاه و نقش آموزش و پرورش در فرایند توسعه پایدار. اولین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روان‌شناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
https://www.civilica.com/Paper-EPSCONF01-EPSCONF01_487.html
36. Dwarka, Sozan. (2018). What does political identity. *Quora*, 4(9), 22.
37. Emler, Nicholas. & Frazer, Elizabeth. (1999). Politics: The Education Effect. *Oxford Review of Education*, 25(1/2), 251-273.
38. Kline, Rex. B. (2011), *Principles and Practice of Structural Equation modeling (3rd Edition Ed)*. New York: The Guilford Press.
39. Meyer, Andrew. (2017). The impact of education on political ideology: Evidence from European compulsory education reforms. *Economics of Education Review*, 56, 9-23. doi:<https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2016.11.003>
40. O'Flaherty, Joanne. & Liddy, Mags. (2017). *The impact of development education and education for sustainable development interventions: a synthesis of the research*.

41. Olsson, Daniel. Gericke, Niklas. & Chang Rundgren, Shu-Nu. (2015). *The effect of implementation of education for sustainable development in Swedish compulsory schools – assessing pupils' sustainability consciousness* (Vol. 22).
42. Paul, Pankaj Kumar. & Mehera, Chitrakleha. (2016). Impacts of Education on Sustainable Development: A Micro Study in Burdwan District of West Bengal, India. *American Journal of Educational Research*, 4(7), 551-555.
43. Quintelier, Ellen. (2010). The effect of schools on political participation: a multi-level logistic analysis. *Research Papers in Education*, 25(2), 137-154.
44. Weakliem, David L. (2002). The Effects of Education on Political Opinions: An International Study. *International Journal of Public Opinion Research*, 14(2), 141-157. doi:10.1093/ijpor/14.2.141.